

Tavoitteena yhdenvertainen medialukutaito

— *suunnitteluperiaatteet* —



Kansallisen audiovisuaalisen instituutin julkaisuja 17/2023

ISBN 978-952-7475-65-2 (PDF)

ISSN 2342-5970 (PDF)

Visuaalinen ilme: Sofia Grönberg, Kansallinen audiovisuaalinen instituutti

Tekstit

Johdanto: Lauri Palsa, Kansallinen audiovisuaalinen instituutti

Suunnitteluperiaatteet: Ella Airola, Kansallinen audiovisuaalinen instituutti

Suunnitteluperiaatteiden luomisessa on kuunneltu yli sataa eri tavoin medialukutaitoa tai mediaan liittyvää osaamista omassa toiminnassaan kehittävää ja toteuttavaa ammattilaista. Periaatteet pohjautuvat ammattilaisille järjestettyyn kyselyyn ja yksilöhaastatteluihin. Lisäksi suunnitteluperiaatteiden luomisessa on hyödynnetty aikaisempaa tutkimustietoa ja asiantuntijakommentteja. Kansallisen audiovisuaalisen instituutin mediakasvatustiimin lisäksi mukana ovat olleet mm. hankkeen kansallinen ohjaus- ja projektiryhmä, Mediakasvatusfoorumin työpajojen osallistajat ja aikuisten inklusiivisen mediatoiminnan verkosto. Kiitos kaikille mukana olleille!

Materiaali on julkaisu Creative Commons -lisenssillä [CC BY 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/).



Materiaali on valmistunut osana Inclusive and Creative Media Education (ICME) -hanketta. Hanketta koordinoi Kansallinen audiovisuaalinen instituutti ja sitä tehdään yhdessä italialaisen Firenzen yliopiston ja pohjoismakedonialaisen Institute of Communication Studiesin kanssa. Hankkeessa luodaan innovatiivisia toimintamalleja medialukutaidon edistämiseen luovuuden ja yhdenvertaisuuden näkökulmia korostaen.



**Euroopan unionin
osarahoittama**

Euroopan unionin rahoittama. Esitetyt näkemykset ja mielipiteet ovat ainoastaan tämän tekstin laatijoiden näkemyksiä eivätkä välttämättä vastaa Euroopan unionin tai Euroopan koulutuksen ja kulttuurin toimeenpanovirasto (EACEA) kantaa. Euroopan unioni ja EACEA eivät ole vastuussa niistä.

Johdanto

Median täyttämässä maailmassa medialukutaito on keskeistä osaamista jokaiselle meistä. On siis tärkeää etsiä keinoja kehittää medialukutaidon yhdenvertaisuutta.

Vaikka medialukutaito on tärkeää kaikille, eri ihmisillä voi olla sille erilaisia tarpeita. Ei ole myöskään vain yhtä oikeaa tapaa kehittää medialukutaitoa, vaan mahdollisuuksia on paljon. Tämä kannustaa pohtimaan medialukutaitoa ja sitä edistävää työtä toimintaan osallistujien näkökulmasta.

Yhdenvertaisen medialukutaitotyön kehittäminen ei ole yksinkertainen tai helppo tavoite. Se vaatii aikaa ja paneutumista, kokeiluja ja oppimista. Jokaisella on kuitenkin aina mahdollisuus tehdä jotakin. Liikkeelle voi lähteä pienin askelin, eikä kaikkea tarvitse tehdä yksin. Tärkeää on aloittaa rohkeasti, vaikka aivan kaikki ei olisikaan etukäteen täysin selvää.

Kehittäminen on yhteinen prosessi: jokainen voi oppia muilta ja jokaisella on opetettavaa muille. Toimintaa voi suunnitella ja toteuttaa itsenäisesti, työparin tai kollegan kanssa, yhteistyötahojen ja verkostojen kanssa tai yhdessä osallistujien kanssa. Johtamisella, suunnitelmilla ja rakenteilla on tärkeä merkitys yhdenvertaista työtä tukevien olosuhteiden luomiselle.

Nämä suunnitteluperiaatteet toimivat tarkistuslistana sekä auttavat sinua pohtimaan ja löytämään keinoja oman toimintasi kehittämiseksi. Valmiiden sisältöjen sijaan suunnitteluperiaatteet auttavat sinua lähtemään liikkeelle tai jatkokehittämään toimintaasi. Ne eivät esitä tarkkaa ohjenuoraa vaan ovat kokoelma näkökulmia, huomioitavia asioita ja neuvoja, joiden avulla voit suunnitella toimintaa omista lähtökohdistasi. Ne ovat myös pohja keskustelulle ja omien vahvuuksien tunnistamiselle. Voit aloittaa niiden tarkastelun esimerkiksi tärkeimpänä pitämästäsi periaatteesta.

Suunnitteluperiaatteita käydään läpi mediakasvatuskäytäntöjen, materiaalityön ja viestinnän näkökulmista. Periaatteiden käyttöönoton tueksi niihin on koottu esimerkkejä erilaisista toiminnan tavoista sekä käytännön vinkkejä. Listaus ei ole tyhjentävä.

Voit vapaasti muokata suunnitteluperiaatteita ja niiden sisältöjä omaan työhösi sopiviksi. Voit myös täydentää ja kehittää niitä kokemustesi ja osaamisesi perusteella. Liitteestä löydät periaatteet myös taulukkomuodossa.

Yhdenvertaisen medialukutaidon suunnitteluperiaatteet

1. Selvitä ohjaavat linjaukset ja suunnittele toimintaa niiden mukaan.
2. Reflektoi omaa toimintaasi, asenteitasi, osaamistasi ja kehittämistarpeitasi.
3. Tarkastele resursseja ja suunnittele mediakasvatus niiden puitteissa.
4. Tee yhteistyötä mahdollisuuksien mukaan.
5. Käytä yhdenvertaisuutta tukevia sisältöjä ja materiaalia.
6. Toteuta mediakasvatusta kohderyhmä- ja kontekstilähtöisesti.
7. Lisää osallisuutta kaikissa toiminnan vaiheissa.
8. Huolehdi saavutettavuudesta ja esteettömyydestä.
9. Luo turvallisempaa tilaa oppia ja toimia.
10. Ole valmis joustamaan tilanteen mukaan.

Suunnitteluperiaatteet eivät ole tärkeysjärjestyksessä. Ne eivät myöskään ole toisiaan poissulkevia, vaan ne limittyvät ja tukevat toisiaan. Järjestysnumerot on tarkoitettu helpottamaan keskustelua periaatteista.



1. Selvitä ohjaavat linjaukset ja suunnittele toimintaa niiden mukaan

Mediakasvatukseen ja yhdenvertaisuuteen liittyy useita lakeja ja muita linjauksia. Käytännön toimintaa ohjaavat myös monenlaiset suunnitelmat. Selvitä, mitkä asiakirjoista ovat oman toimintasi kannalta velvoittavia ja mitkä toimintaasi ohjaavia – yhdenvertainen mediakasvatus huomioiden.

Kun kehität toimintaa, ota huomioon kaikki toimintaasi koskevat linjaukset ja suunnitelmat. Jos sinulla on mahdollisuus vaikuttaa organisaatiosi suunnitelmien sisältöihin, pyri kehittämään niitä huomioimaan yhdenvertaisuus paremmin. Aseta mediakasvatustoimintaan sekä pitkän että lyhyen tähtäimen tavoitteita linjausten ja suunnitelmien pohjalta, jotta yhdenvertaisuus rakentuu pitkäjänteisesti.

Tee tuottamasi ja käyttämäsi mediakasvatusmateriaalin suhde sitä ohjaaviin linjauksiin näkyväksi, jotta yhteys on käyttäjälle selvä. Ota huomioon myös organisaatiosi viestintäsuunnitelma. Pyri kehittämään sitä yhdenvertaisuutta tukevaksi kertyneisiin kokemuksiin perustuen ja toteuta viestintää sen mukaan.

Yhdenvertaista mediakasvatusta ohjaavia linjauksia ovat esimerkiksi

- [kansalliset mediakasvatuslinjaukset](#)
- [kansallinen lukutaitostrategia](#)
- [laki yleisistä kirjastoista](#)
- [laki kuntien kulttuuritoiminnasta](#)
- [yhdenvertaisuuslaki](#)
- [laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta](#)
- [ihmisoikeussopimukset](#)
- [YK:n yleissopimus lasten oikeuksista](#)
- [YK:n lapsen oikeuksien komitean yleiskommentti digitaaliseen ympäristöön liittyvistä lapsen oikeuksista](#)
- [kansallinen lapsistrategia](#)
- [Lanzaroten sopimus](#)
- [valtakunnalliset ja paikalliset opetus- ja varhaiskasvatussuunnitelmat](#)
- [EU:n digitaalisen osaamisen viitekehys](#)
- [DVV:n digituen eettinen ohjeistus](#)
- [Journalistin ohjeet](#)
- [tekijänoikeuslaki](#)
- [tietosuojalaki](#)
- [kunnan omat alueelliset suunnitelmat, kuten digisuunnitelma.](#)

Käytännön vinkki

[Tee oma mediakasvatussuunnitelmasi KAVIn työkirjan avulla.](#)



2. Reflektoi omaa toimintaasi, asenteitasi, osaamistasi ja kehittämistarpeitasi

Reflektiivinen työote on syklinen, muun työn ohella toistuva prosessi. Suunnittele toiminnan sisälle paikkoja, joissa voit reflektoida omaa toimintaasi – esimerkiksi samaan yhteyteen, jossa arvioit osallistujien oppimista. Voit reflektoida myös yhteistyössä osallistujien kanssa.

Aseta yhdenvertaiselle mediakasvatustoiminnalle tavoitteita ja mittaa niiden toteutumista. Tilastoi esimerkiksi, kuinka moni työyhteisöstäsi on osallistunut yhdenvertaisuutta tukevaan koulutukseen.

Huomioi kasvattajan vastuu mediakasvatustoiminnassa. Peilaa sitä ohjaaviin asiakirjoihin sekä esimerkiksi sukupuoli- ja normitietoiseen lähestymistapaan. Mediakasvattajan toiminnalla ja esimerkillä on vaikutusta yhdenvertaisen medialukutaidon edistämisessä. Mediakasvattajana sinun tulee olla avoin kohtaamiselle, keskustelulle ja erilaisille näkökulmille.

Reflektoi tuottamaasi materiaalia ja pohdi, käyvätkö toiminnan arvot niistä ilmi. Entä onko vanha materiaali ajan tasalla? Materiaalin tuottajana ja viestijänä sinun tulee reflektoida toimintaasi kuvaston ja aiheiden valitsijana sekä näkökulmien ja henkilöiden esiin nostajana.

Pelkkä reflektointi ei kuitenkaan vielä johda muutokseen, vaan muutos vaatii reflektion tulosten viemistä käytäntöön. Mediakasvatustoiminta voi jo itsessään olla omaa osaamista ja asenteita kehittävää. Yksi tapa viedä reflektion tuloksia käytäntöön ja näin kehittää toimintaa on uusien ideoiden pilotointi.

Käytännön vinkit

- Selvitä mahdollisuutesi täydennyskoulutukseen.
- Järjestä mediakasvatuksen tutkimuslukupiiri.
- Hyödynnä Mediataitokoulun
 - [Inklusiivisen mediakasvatuksen edistäminen -videokoulutus](#)
 - [Aikuisten medialukutaitojen edistäminen -videokoulutus](#).
- [Perehdy Lapin yliopiston OdigO-hankkeen Aikuiset ja ikääntyvät digitalisoituvassa yhteiskunnassa -videotietoiskusarjaan](#).
- Tilaa mediakasvatusaiheisia uutiskirjeitä, esimerkiksi
 - [MLL:n Ruutujen lumo -uutiskirje](#)
 - [Yle Triplet -uutiskirje](#)
 - [Mediakasvatusseuran uutiskirje](#)
 - [Aikakausmedian Aikakauslehdet mediakasvattajana -uutiskirje](#)
 - [KAVIn Pelikasvatuksen uutiskirje](#).
- Etsi kirjastosta materiaalia reflektion tueksi.
- [Reflektoi ennako-oletuksiasi Normit nurin -materiaalin avulla](#).
- [Hyödynnä THL:n Sukupuolella väliä mediassa -koulutus](#).



3. Tarkastele resursseja ja suunnittele mediakasvatus niiden puitteissa

Pyri varaamaan riittävästi resursseja työn toteuttamiseen. Resurssien riittävyyteen voidaan vaikuttaa niin johtamisella kuin toimintasuunnitelmilla. Etsi tarvittaessa mahdollisuuksia lisätä resursseja. Vetoa aktiivisesti ylempiin tahoihin resurssien lisäämiseksi ja pidä silmät auki hankeavustusten varalta.

Älä kuitenkaan takerru liikaa olemassa oleviin resursseihin, vaan anna mennä ja kokeile rohkeasti. Muista myös, että yhteistyö toisten organisaatioiden kanssa voi mahdollistaa toiminnan pienemmilläkin resursseilla.

Yhdenvertaisuutta korostavan mediakasvatusmateriaalin tuottaminen ei välttämättä edes edellytä laajoja resursseja. Tuotannon voi yleensä suhteuttaa ja priorisoida olemassa olevien mahdollisuuksien mukaisesti. Voit soveltaa ja kierrättää valmista materiaalia eri tarkoituksiin ja eri kohderyhmien kanssa hyödynnettäväksi.

Mediakasvatus ei myöskään aina vaadi digitaalisia laitteita eikä verkkoyhteyttä, vaan sitä voi toteuttaa perinteisiä mediamuotoja hyödyntäen. Jos digitaalisia laitteita tarvittaisiin mutta niitä ei ole käytettävissä, hyödynnä laina- tai yhteiskäyttölaitteita. Voit myös olla luova ja tehdä monenlaisia välineitä itse.

Ota huomioon, että mediakasvatuksen ei välttämättä tarvitse olla omaa erillistä toimintaansa – voit pyrkiä integroimaan sitä muuhun toimintaan ja eri teemoihin. Myöskään yhdenvertaisuutta rakentavan viestinnän ei tarvitse olla muusta viestinnästä irrallista. Yhdenvertaisuutta rakentava viestintä tavoittaa yleensä laajasti ihmisiä.

Käytännön vinkit

- Rakenna mediakasvatuksen vuosikello. Sen tarkoituksena on osoittaa vuoden aikana tarvittavat resurssit ja madaltaa kynnystä ryhtyä toimeen. [Ota inspiraatiota esimerkiksi Mediamielen varhaiskasvatuksen mediavuosikellosta.](#)
- Huomioi koulujen monialaiset oppimiskokonaisuudet ja oppiaineiden välinen yhteistyö mediakasvatuksen näkökulmasta. Pyri integroimaan mediakasvatusta niihin.
- Mediakasvatusta voi toteuttaa myös ilman digitaalisia laitteita. [Tutustu Uutismedian liiton Perehdy paikalliseen -ideapakkaan.](#) Sen tehtävät on suunnattu aloitteleville suomen kielen aikuisopiskelijoille, S2-lukutaito-oppijoille ja muille erityisryhmille. Ideapakan lisäksi toteuttamiseen tarvitsee paperilehden.
- Hyödynnä kirjastojen tarjoamia palveluita. Kirjastossa on tarjolla lehtiä, kirjoja, musiikkia, elokuvia, pelejä ja muuta aineistoa, jota voi hyödyntää paikan päällä tai lainata mukaan.
- [Tutustu Vanhusten Turva -säätien Laitelainaamoon.](#)



4. Tee yhteistyötä mahdollisuuksien mukaan

Yhteistyön tavoitteena on välttää päällekkäistä työtä, jakaa vastuualueita ja hyödyntää kunkin vahvuuksia. Yhteistyöverkostojen avulla mediakulttuurin moninaisuus ja muutos tulevat paremmin huomioituiksi.

Pohdi yhteistyön mahdollisuuksia sekä oman organisaatiosi sisällä että sen ulkopuolella. Voit aloittaa pohdinnan esimerkiksi paikallisten palvelupolkujen kautta. Varaa resursseja yhteistyön toteuttamiseen.

Selvitä käytännön mahdollisuutesi työpariin tai yhteistyöhön muiden alojen ammattilaisten kanssa. Tehkää toiminnastanne läpinäkyvää ja vastavuoroista: Keskustelkaa, jakakaa tietoa ja reflektoidkaa. Luokaa tilaa yhteissuunnittelulle.

Kutsu ulkopuolisia vierailijoita mediakasvatustoimintaanne. Pidä huolta, että vierailijat ovat tietoisia kohderyhmän erityispiirteistä ja osaamisesta.

Myös mediakasvatusmateriaalin tuottaminen yhteistyöhankkeina on mahdollista – ja usein viisastakin. Eri tahot voivat hyödyntää samaa pohjamateriaalia eri tarkoituksiin. Hyödynnä yhteistyöverkostoja ja niiden kanavia lisäksi viestinnässä eri kohderyhmien tavoittamiseksi.

Osana yhteistyöverkostoa voi olla osallistujien sosiaalinen tukiverkosto. Huomioi siis yhteistyömahdollisuudet esimerkiksi osallistujien huoltajien ja omaisten kanssa. Pidä kuitenkin mielessä, että kaikilla ei välttämättä ole samanlaisia valmiuksia tukea läheisiään tai perehtyä materiaaliin.

Käytännön vinkit

- Liity mediakasvatusta tukeviin ja verkostoitumista edistäviin Facebook-ryhmiin. Sellaisia ovat esimerkiksi
 - [Mediakasvattajien verkosto](#)
 - [Pelikasvattajien verkosto](#)
 - [Mediakasvatusta kirjastossa](#).
- Muista valtakunnalliset teemaviikot ja päivät, kuten
 - [Mediataitoviikko](#)
 - [Peliviikko](#)
 - [Digitaitoviikko](#)
 - [Lukuviikko](#)
 - [Uutisten viikko](#).
- Järjestä medialukutaitokahvit: Kutsu koolle – kasvatusten tai verkossa – aiheesta kiinnostuneita kollegoitasi. Jakakaa keskenänne hyviä käytäntöjä ja kehittäkää uutta.
- Selvitä yhteistyömahdollisuuksia kirjastojen kanssa.
- Selvitä yhteistyömahdollisuuksia eri medioiden kanssa.
- Hyödynnä valmiita vanhempainiltamalleja, joita ovat esimerkiksi
 - [MLL:n vanhempainiltamallit](#)
 - [Väestöliiton lyhyt vanhempainiltamalli](#).
- [Tutustu Verken oppilaitosyhteistyöhön](#).



5. Käytä yhdenvertaisuutta tukevia sisältöjä ja materiaalia

Selkeytä itsellesi mediakasvatuksen keskeiset sisällöt kohderyhmäsi huomioiden. Pohdi eri vaihtoehtoja mediakasvatustoiminnan toteuttamiseksi ja valitse niistä tietoisesti tilanteeseen sopivimmat.

Toteuta yhdenvertaisuutta tukevaa toimintaa. Huomioi sisällöissä ajankohtaiset, arjessa puhuttavat median ilmiöt. Hyödynnä toiminnan lähtökohtana teemoja, jotka sopivat erilaisille kohderyhmille, esimerkiksi tunne- ja vuorovaikutustaitoja sekä kestäväää kehitystä.

Käytä monipuolista, laadukasta materiaalia, joka tukee ja edistää yhdenvertaisuutta ja on saavutettavaa, motivoivaa ja ajankohtaista. Hyödynnä monia eri median muotoja ja huolehdi, että materiaali sopii kohderyhmällesi. Käyttämäsi materiaali ovat käyntikorttisi ulospäin. Joskus yhtenäinen formaatti osallistujien tuotoksissa (esim. valokuva tai sarjakuva) luo pohjan keskustelulle haastavistakin aiheista.

Peilaa toimintaa ja materiaalia Yhdenvertaisen medialukutaidon suunnitteluperiaatteisiin. Tee kohderyhmä tietoiseksi tarjolla olevasta toiminnasta ja materiaalista viestinnän avulla.

Käytännön vinkki

Hyödynnä eri-ikäisten medialukutaidon edistämiseksi Mediataitokoulun oppimiskokonaisuuksia. Ne ovat KAVIn ja muiden suomalaisten mediakasvatusorganisaatioiden tuottamia.



6. Toteuta mediakasvatusta kohderyhmä- ja kontekstilähtöisesti

Kun suunnittelet mediakasvatusta, ota huomioon osallistujien moninaisuus. Kohtele heitä yksilöinä ja tasa-arvoisina. Pidä toiminnan lähtökohtana sukupuoli- ja normitietoista lähestymistapaa.

Perehdy kohderyhmään ja osallistujiin etukäteen. Suunnittele toimintaa osallistujien tarpeista käsin heidän osaamistasonsa huomioiden. Motivoi osallistujia heille sopivalla tavalla. Luo siltoja institutionaalisen tilan ja vapaa-ajan välille. Ammenna käytännön toimintaa osallistujien arjesta ja mediakulttuurista.

Toisinaan voi olla tarpeen käyttää työkaluina osallistujille ennestään tuttuja välineitä ja palveluita, etenkin jos toiminta on lyhytkestoista. Mediakasvatustoiminnan tavoitteena voi kuitenkin olla myös laajentaa osallistujien välineisiin ja palveluihin liittyvää osaamista. Tällöin on hyvä haastaa tuttua ja turvallista ja tutustua uusiin mahdollisuuksiin.

Sama koskee kotien erilaisten toimintakulttuurien huomioimista mediakasvatustoiminnassa. On hyvä olla tietoinen kodin tarjoamista lähtökohdista, mutta sille ei kannata antaa liikaa painoarvoa, jos tavoitteena on oppia ja ottaa haltuun uutta.

Tuota ja käytä laadukasta, kohderyhmälle sopivaa ja sitä kiinnostavaa materiaalia. Ota materiaalissa – niin tehtävissä kuin kuvituksessa – huomioon ihmisten moninaisuus. Tarkenna materiaalia kohderyhmälle räätälöidyillä esimerkeillä. Pyri välttämään osallistujien ali- ja yliarviointia materiaalia suunnitellessasi ja valitessasi.

Kun viestit, kiinnitä huomiota käyttämäsi kieleen. Sisällytä viestintääsi monipuolisesti erilaisia ihmisiä. Valitse sopivat viestinnän tavat ja kanavat kohderyhmä huomioiden. Ellei viestintäsi kohdistu nimenomaan tietyn kohderyhmän tavoittamiseen, alleviivaa viestinnässä mieluummin yhdenvertaisuutta kuin erityisryhmiä.

Käytännön vinkit

- Tutustu eri kohderyhmiä käsittelevään tutkimukseen, kirjallisuuteen tai muuhun materiaaliin.
- Kartoita osallistujien toiveita ja tarpeita keskustelemalla, kyselyllä tai unelmakartalla ja tarjoa sen pohjalta kohdennettuja mediakasvatussisältöjä.
- [TIEKEN digitaitojen osaamismerkkijärjestelmä](#) tarjoaa valmiin mallin digitaitojen osaamisen tunnistamiseen ja tunnustamiseen.
- [Hyödynnä Sosped-säätiön Mediatoimintaa kaikille -projektissa](#) tuotettua inklusiivisen aikuisten mediatoiminnan materiaalia.
- Hyödynnä mediakasvatuskäytännöissä ajankohtaisia esimerkkejä, kuten uutisia tai sosiaalista mediaa:
 - [Selkosanom](#)at julkaisee uutisia selkosuomeksi.
 - [Yle näyttää tv-uutisia selkosuomeksi.](#)
 - [Helsingin Sanomilla on erityisesti lapsille tarkoitettu palvelu Lasten uutiset.](#)
 - [Yle Triplet](#) tarjoaa uutisvideoita oppimateriaaliksi peruskouluun ja toiselle asteelle.



7. Lisää osallisuutta kaikissa toiminnan vaiheissa

Tee mediakasvatustoiminnasta vastavuoroista. Pyri aktiivisesti madaltamaan kynnystä osallistua siihen. Vahvista myös osallistujien kokemusta toimijuudesta. Pohdi mahdollisuutta osallistua toimintaan nimettömänä (esim. toiminnan tai aiheen arkaluontoisuuden vuoksi).

Osallistujilla on paljon osaamista, jota kannattaa hyödyntää toiminnan suunnittelussa. Kysy osallistujilta, mitä he haluavat ja millaisia ideoita heillä on. Pidä huoli siitä, että kaikki osallistujat pääsevät tasapuolisesti ääneen ja että kaikkien näkökulma tulee huomioiduksi. Käytä toiminnallisia tapoja, jotka kannustavat yhteiseen tekemiseen ja vertaisoppimiseen.

Suunnittele yhdessä osallistujien kanssa materiaalin aiheita ja tavoitteita. Kehitä sellaista materiaalia, joka pyrkii edistämään osallisuutta. Hyödynnä mediakasvatustoiminnan ja materiaalin kehittämisessä sekä sisältöjen suunnittelussa kokemusasiantuntijoiden osaamista ja tietoa.

Voit osallistaa kohderyhmää myös viestinnässä ja sen suunnittelussa. Luo tilaa keskustelulle ja osallistu siihen myös itse.

Kerää osallistujilta palautetta eri tavoin. Kehitä toimintaa, materiaalia ja viestintää palautteen perusteella.

Pohdi lisäksi osallistujien mahdollisuuksia vaikuttaa paitsi käytännön toimintaan myös toiminnan rakenteisiin, esimerkiksi rekrytointeihin.

Käytännön vinkit

- [Tutustu Nuorten Ääni -toimitukseen.](#)
- [Tutustu MLL:n Nuortennetin toimintaan.](#)
- [Tutustu SeniorSurfin vertaisdigiopastajille tarkoitettuihin opastamisen ohjeisiin.](#)
- [Tutustu Kansalaisareenan julkaisuun Vertaistuen moninaisuus.](#)
- [Tutustu Kokemustoimintaverkoston kokemustoimintaan.](#)



8. Huolehdi saavutettavuudesta ja esteettömyydestä

Pyri järjestämään toiminnan aika ja paikka osallistujille helposti saavutettaviksi. Pidä huoli siitä, että kaikki osallistujat pääsevät paikalle ja tila on esteetön. Hyödynnä tarvittaessa oppimista sujuvoittavia apuvälineitä toiminnan tukena saavutettavuuden ja esteettömyyden varmistamiseksi.

Käytä yhteisen ymmärryksen rakentamiseksi erilaisia havainnollistamiskeinoja. Mieti, miten voit havainnollistaa puhettasi – esimerkiksi konkreettisilla esimerkeillä. Hyödynnä tarvittaessa tulkki- ja sanakirjapalveluita.

Varmista, että mediakasvatusmateriaali on saavutettavaa ja esteetöntä. Avaa materiaalin keskeiset käsitteet. Tarjoa materiaalia mahdollisuuksien mukaan eri kielillä sekä teksti- että ääniversioina. Muista tekstittää videot. Selkokieli tai selkeä, yksinkertainen ja tiivis ilmaisu ja tekstin asettelu auttavat hahmottamaan materiaalia paremmin. Hyödynnä materiaalia, joka herättää eri aisteja. Panosta materiaalien kuvitukseen.

Viesti selkeästi ja suunnitelmallisesti niin, että otat osallistujat huomioon. Hyödynnä rohkeasti ja monipuolisesti viestinnän eri tapoja ja kanavia saavutettavuuden edistämiseksi. Viesti sekä digitaalisen että perinteisen median kautta.

Lisää kuviin niiden sisältöä kuvaavat vaihtoehtoiset tekstit. Valitse viestinnän kieli saavutettavaksi. Muista yhdenmukainen ilmaisu: käytä systemaattisesti samoja termejä ja valitse kuvat tekstin mukaan.

Ota huomioon myös sosiaalinen saavutettavuus. Pohdi esimerkiksi, miten edistää henkilön osallisuutta silloin, kun hän on jäämässä pois toiminnasta syrjinnän tai syrjinnän pelon vuoksi. Järjestä tarvittaessa vähemmistöille suunnattuja omia ryhmiä.

Käytännön vinkit

- [Tutustu saavutettavuusdirektiiviin.](#)
- Hyödynnä selkokielistä mediakasvatusmateriaalia, esimerkiksi seuraavia:
 - [KAVIn Hyvällä mielellä median kanssa](#)
 - [Väestöliiton selkokielineen digiturvataitojulisteen.](#)
- [Tutustu Vates-säätiön ohjeisiin saavutettavasta viestinnästä.](#)
- [Hyödynnä Papunetin materiaalia kommunikoinnin tukemisessa.](#)



9. Luo turvallisempaa tilaa oppia ja toimia

Käy osallistujien kanssa läpi turvalliseen tilaan liittyvät periaatteet ja käytännöt. Ota toiminnan lähtökohdaksi sukupuoli- ja normitietoinen lähestymistapa.

Tee turvallisen tilan periaatteet näkyviksi mediakasvatusmateriaalissa. Pidä huoli, että materiaalin sisältö on linjassa turvallisen tilan periaatteiden kanssa. Käytä materiaalissa kohderyhmälle soveltuvaa kieltä ja kuvastoa, mutta ole totuudenmukainen – älä silottele turhaan.

Kun hyödynnät mediakasvatustoiminnassa elokuvia, televisio-ohjelmia, pelejä tai sosiaalisen median sisältöjä, kiinnitä huomiota ikärajoihin. Käsittele osallistujien kanssa median eri alustoihin liittyviä ulkoisia riskitekijöitä, kuten verkon riskejä.

Käytä syrjimätöntä kieltä puheessasi, laatimassasi materiaalissa ja muuten viestiessäsi. Lisää viestinnälläsi tietoisuutta turvallisen tilan periaatteista. Rakenna omalla viestinnälläsi turvallisempaa mediakulttuuria. Moderoi keskustelua eri viestintäkanavissa ja -foorumeissa avoimesti.

Käytännön vinkit

- Tutustu turvallisen tilan periaatteisiin ja muokkaa niitä omaan toimintaasi sopiviksi. Esimerkkejä löytyy eri järjestöjen verkkosivuilta.
- [Tutustu Syrjinnästä vapaa alue -kampanjaan.](#)
- [Tutustu KSL-opintokeskuksen Syrjimätön kieli -oppaaseen.](#)
- [Tutustu Sitran rakentavan keskustelun pelisääntöihin.](#)
- [Hyödynnä KAVIn tarjoamaa tietoa ikärajoista.](#)
- [Hyödynnä Vanhustyön keskusliiton tarjoamaa ryhmäprosessiin liittyvää materiaalia \(ikäntyneiden näkökulmasta\).](#)



10. Ole valmis joustamaan tilanteen mukaan

Suunnittele yhdenvertaista mediakasvatusta toteuttava toiminta jo lähtökohtaisesti joustavaksi. Rakenna toiminta sellaiseksi, että siihen voi osallistua monella eri tavalla ja eri vaiheissa. Jos joku ei esimerkiksi voi tai halua ottaa osaa toimintaan paikan päällä, hän voi osallistua etäyhteydellä, tai jos joku ei halua esiintyä julkisesti, hän voi antaa panoksensa käsikirjoitusvaiheessa.

Hyödynnä erilaisia pedagogisia lähestymistapoja ja mediaa monipuolisesti. Tartu rohkeasti toiminnassa esiin nouseviin tilanteisiin ja ole luova.

Tee materiaali helposti saataville ja muokattavaksi tarpeen mukaan. Suunnittele tehtävien tekeminen siten, että niihin on mahdollista lisätä selkeyttä ja että niitä voi karsia – tilanteen mukaan. Ole valmis reagoimaan viestinnän keinoin ja olemaan vuorovaikutuksessa ihmisten kanssa.

Käytännön vinkki

Tutustu Sosped-säätiön Mieleöntä valoa -toimintaan. Se on tarkoitettu nuorille aikuisille, jotka kokevat paloa mediatekemiseen mutta joilla on haasteita elämässään.

Pohdittavaksi

- Miksi sinun mielestäsi yhdenvertaisuuden edistäminen on tärkeää?
- Millaisia vahvuuksia tunnistat työyhteisössäsi yhdenvertaisuuden edistämiseen?
- Ketkä ihmiset työyhteisössäsi voivat vaikuttaa osaltaan yhdenvertaisuuden edistämiseen?
- Mikä suunnitteluperiaatteista on sinun mielestäsi tärkein?
- Mikä tai mitkä suunnitteluperiaatteista on jo otettu huomioon toiminnassanne?
- Mikä olisi sinun mielestäsi helpoin tapa lähteä liikkeelle yhdenvertaisen toiminnan kehittämiseksi?

Sanasto

Mitä ovat medialukutaito ja mediakasvatus? [Tutustu sanastoon Medialukutaito Suomessa -sivustolla.](#)

Mitä tarkoitetaan yhdenvertaisuudella? Oikeusministeriön mukaan yhdenvertaisuudella tarkoitetaan sitä, että kaikki ihmiset ovat samanarvoisia. Oikeudenmukaisessa yhteiskunnassa henkilöön liittyvät tekijät eivät saisi vaikuttaa ihmisten mahdollisuuksiin päästä koulutukseen tai saada työtä ja erilaisia palveluja – perusoikeudet kuuluvat kaikille. [Lue lisää yhdenvertaisuudesta Oikeusministeriön yhdenvertaisuus.fi-sivustolta.](#)

Lisämateriaali

Suunnitteluperiaatteiden käyttöönottoa tukemaan on julkaistu videosarja. [Löydät videot Asiaa Mediakasvatuksesta -YouTube kanavalta.](#) Lyhyet videot esittelevät kaikki suunnitteluperiaatteet sekä tarjoavat tapausesimerkkejä ja hyviä käytäntöjä suunnitteluperiaatteiden hyödyntämisestä.

Englanniksi julkaistun materiaalin löydät osoitteesta www.icmeproject.eu.

Liite: Yhdenvertaisen medialukutaidon suunnitteluperiaatteet taulukossa

Taulukko sisältää tiivistetysti saman tiedon kuin varsinainen materiaali, käytännön vinkkejä lukuun ottamatta. Taulukkomuotoon koottu sisältö voi auttaa sinua hahmottamaan suunnitteluperiaatteita eri näkökulmista.

Suunnitteluperiaate	Mitä tarkoittaa?		
	Mediakasvatuskäytännöissä	Materiaalituotannossa	Viestinnässä
1. Selvitä ohjaavat linjaukset ja suunnittele toimintaa niiden mukaan.	<ul style="list-style-type: none"> - Selvitä, mitkä laeista ja muista linjauksista ja suunnitelmista ovat toimintaasi velvoittavia ja mitkä ohjaavia. - Pyri kehittämään suunnitelmia huomioimaan paremmin yhdenvertaisuus. - Aseta sekä pitkän että lyhyen tähtäimen tavoitteita asiakirjojen pohjalta, jotta yhdenvertaisuus rakentuu pitkäjänteisesti. 	<ul style="list-style-type: none"> - Tee tuottamasi ja käyttämäsi mediakasvatusmateriaalin suhde sitä ohjaaviin linjauksiin näkyväksi, jotta yhteys on käyttäjälle selvä. 	<ul style="list-style-type: none"> - Huomioi organisaatiosi viestintäsuunnitelma. - Pyri kehittämään viestintäsuunnitelmaa yhdenvertaisuutta tukevaksi kertyneisiin kokemuksiin perustuen. - Toteuta viestintää viestintäsuunnitelman mukaan.
2. Reflektoi omaa toimintaasi, asenteitasi, osaamistasi ja kehittämistarpeitasi.	<ul style="list-style-type: none"> - Reflektiivinen työote on syklinen, muun työn ohella toistuva prosessi. - Suunnittele toiminnan sisälle paikkoja, joissa reflektoida. - Voit reflektoida myös yhteistyössä osallistujien kanssa. - Aseta toiminnalle tavoitteita ja mittaa niiden toteutumista. - Huomioi kasvattajan vastuu. Peilaa sitä ohjaaviin asiakirjoihin sekä sukupuoli- ja normitietoiseen lähestymistapaan. - Mediakasvattajan toiminnalla ja esimerkillä on vaikutusta. - Mediakasvattajana ole avoin erilaisille näkökulmille. - Vie reflektion tulokset käyttöön. - Mediakasvatustoiminta voi jo itsessään olla omaa osaamista ja asenteita kehittävää. - Pilotoi uusia ideoita. 	<ul style="list-style-type: none"> - Reflektoi tuottamiasi materiaaleja: käykö toiminnan arvot niistä ilmi, ovatko vanhat materiaalit ajan tasalla? - Reflektoi toimintaasi kuvaston ja aiheiden valitsijana sekä näkökulmien ja henkilöiden esiin nostajana. 	<ul style="list-style-type: none"> - Reflektoi toimintaasi kuvaston ja aiheiden valitsijana sekä näkökulmien ja henkilöiden esiin nostajana.

Suunnitteluperiaate	Mitä tarkoittaa?		
	Mediakasvatuskäytännöissä	Materiaalituotannossa	Viestinnässä
3. Tarkastele resursseja ja suunnittele mediakasvatus niiden puitteissa.	<ul style="list-style-type: none"> - Pyri varaamaan riittävästi resursseja suunnitelmilla ja johtamisella. - Etsi mahdollisuuksia lisätä resursseja. - Älä kuitenkaan takerru liikaa olemassa oleviin resursseihin, vaan anna mennä ja kokeile rohkeasti. - Yhteistyö toisten organisaatioiden kanssa voi mahdollistaa toiminnan pienemmilläkin resursseilla. - Mediakasvatus ei aina vaadi laitteita tai digiä, ylläpidä myös perinteisiä mediamuotoja. - Jos digitaalisista laitteista on pulaa tai verkkoyhteys ei toimi: hyödynnä laina- tai yhteiskäyttölaitteita, ole luova ja tee itse. - Pyri integroimaan mediakasvatus muuhun toimintaan ja eri teemoihin 	<ul style="list-style-type: none"> - Yhdenvertaisuutta korostavan mediakasvatusmateriaalin tuottaminen ei välttämättä edes edellytä laajoja resursseja. Tuotannon voi yleensä suhteuttaa ja priorisoida olemassa olevien mahdollisuuksien mukaisesti. - Voit soveltaa ja kierrättää valmista materiaalia eri tarkoituksiin ja eri kohderyhmien kanssa hyödynnettäväksi. 	<ul style="list-style-type: none"> - Yhdenvertaisuutta rakentavan viestinnän ei tarvitse olla muusta viestinnästä irrallista. Yhdenvertaisuutta rakentava viestintä tavoittaa yleensä laajasti ihmisiä.
4. Tee yhteistyötä mahdollisuuksien mukaan.	<ul style="list-style-type: none"> - Yhteistyön tavoitteena on välttää päällekkäistä työtä, jakaa vastuualueita ja hyödyntää kunkin vahvuuksia. - Yhteistyöverkostojen avulla mediakulttuurin moninaisuus ja muutos tulevat huomioiduksi. - Pohdi yhteistyön mahdollisuuksia sekä oman organisaatiosi sisällä että sen ulkopuolella. - Selvitä mahdollisuutta työpariin tai yhteistyöhön muiden alojen ammattilaisten kanssa. - Tehkää toiminnastanne läpinäkyvää ja vastavuoroista: keskustelkaa, jakakaa tietoa, reflektoidkaa. - Luokaa tilaa yhteissuunnittelulle. - Kutsu ulkopuolisia vierailijoita. - Huomioi yhteistyömahdollisuudet esimerkiksi osallistujien huoltajien ja omaisten kanssa. 	<ul style="list-style-type: none"> - Tuota materiaalia yhteistyöhankkeina. - Eri tahot voivat hyödyntää samaa pohjamateriaalia eri tarkoituksiin. 	<ul style="list-style-type: none"> - Hyödynnä yhteistyöverkostoja ja niiden kanavia eri kohderyhmien tavoittamiseksi.

Suunnitteluperiaate	Mitä tarkoittaa?		
	Mediakasvatuskäytännöissä	Materiaalituotannossa	Viestinnässä
5. Käytä yhdenvertaisuutta tukevia sisältöjä ja materiaalia.	<ul style="list-style-type: none"> - Selkeytä itsellesi mediakasvatuksen keskeiset sisällöt kohderyhmäsi huomioiden. - Pohdi eri vaihtoehtoja mediakasvatustoiminnan toteuttamiseksi ja valitse niistä tietoisesti tilanteeseen sopivimmat. - Toteuta yhdenvertaisuutta tukevaa toimintaa. - Huomioi sisällöissä ajankohtaiset, arjessa puhuttavat median ilmiöt. - Hyödynnä toiminnan lähtökohdiana teemoja, jotka sopivat erilaisille kohderyhmille, esim. tunne- ja vuorovaikutustaitoja ja kestäväää kehitystä. 	<ul style="list-style-type: none"> - Käytä monipuolista, laadukasta materiaalia, joka tukee ja edistää yhdenvertaisuutta ja on saavutettavaa, motivoivaa ja ajankohtaista. - Hyödynnä monia eri median muotoja. - Huolehdi, että materiaali sopii kohderyhmällesi. - Käyttämäsi materiaalit ovat käyntikorttisi ulospäin. - Joskus yhtenäinen formaatti osallistujien tuoksissa (esim. valokuva tai sarjakuva) luo pohjan keskustelulle haastavastakin aiheista. 	<ul style="list-style-type: none"> - Tee kohderyhmä tietoiseksi tarjolla olevasta sisällöstä viestinnän avulla.
6. Toteuta mediakasvatusta kohderyhmä- ja kontekstilähtöisesti.	<ul style="list-style-type: none"> - Huomioi osallistujien moninaisuus. - Kohtele heitä yksilöinä ja tasarvoisina. - Pidä toiminnan lähtökohtana sukupuoli- ja normitietoista lähestymistä. - Perekhy kohderyhmään ja osallistujiin etukäteen. - Suunnittele toimintaa osallistujien tarpeista käsin heidän osaa-mistasonsa huomioiden. - Motivoi osallistujia heille sopivalla tavalla. - Luo siltoja institutionaalisen tilan ja vapaa-ajan välille sekä ammenna käytännön toimintaa osallistujien arjesta ja mediakulttuurista. - Käytä kohderyhmälle tuttuja välineitä ja palveluita ellei se ole ristiriidassa oppimistavoitteiden kanssa. - Huomioi kotien erilaiset toimintakulttuurit, mutta uskalla myös haastaa niitä. 	<ul style="list-style-type: none"> - Tuota ja käytä laadukasta, kohderyhmälle sopivaa ja sitä kiinnostavaa materiaalia. - Ota materiaalissa – niin tehtävissä kuin kuvituksessa – huomioon ihmisten moninaisuus. - Tarkenna materiaalia kohderyhmälle räätälöidyillä esimerkeillä. - Pyri välttämään osallistujien ali- ja yliarviointia materiaalia suunnitellessasi ja valitessasi. 	<ul style="list-style-type: none"> - Kun viestit, kiinnitä huomiota käyttämäsi kieleen. - Sisällytä viestintääsi monipuolisesti erilaisia ihmisiä. - Valitse sopivat viestinnän tavat ja kanavat kohderyhmä huomioiden. - Ellei viestintäsi kohdistu nimenomaan tietyn kohderyhmän tavoittamiseen, alleviivaa viestinnässä mieluummin yhdenvertaisuutta kuin erityisryhmiä.

Suunnitteluperiaate	Mitä tarkoittaa?		
	Mediakasvatuskäytännöissä	Materiaalituotannossa	Viestinnässä
7. Lisää osallisuutta kaikissa toiminnan vaiheissa.	<ul style="list-style-type: none"> - Tee toiminnasta vastavuoroista. - Pyri aktiivisesti madaltamaan kynnystä osallistua siihen. - Vahvista myös osallistujien kokemusta toimijuudesta. - Pohdi mahdollisuutta osallistua toimintaan nimettömänä (esim. toiminnan tai aiheen arkaluontoisuuden vuoksi). - Osallistujilla on paljon osaamista, jota kannattaa hyödyntää toiminnan suunnittelussa. Kysy heiltä, mitä he haluavat ja millaisia ideoita heillä on. - Pidä huoli siitä, että kaikki osallistujat pääsevät tasapuolisesti ääneen ja että kaikkien näkökulma tulee huomioiduksi. - Käytä toiminnallisia tapoja, jotka kannustavat yhteiseen tekemiseen ja vertaisoppimiseen. - Pohdi osallistujien mahdollisuuksia vaikuttaa paitsi käytännön toimintaan, myös toiminnan rakenteisiin. - Hyödynnä kokemusasiantuntijoiden osaamista ja tietoa mediakasvatustoiminnan kehittämisessä. - Kerää osallistujilta palautetta toiminnasta ja kehitä toimintaa sen perusteella. 	<ul style="list-style-type: none"> - Suunnittele yhdessä osallistujien kanssa materiaalin aiheita ja tavoitteita. - Kehitä sellaista materiaalia, joka pyrkii edistämään osallisuutta. - Suunnittele osallistujien kanssa yhdessä materiaalien aiheita ja tavoitteita - Kehitä materiaaleja, jotka osaltaan pyrkivät edistämään osallisuutta - Hyödynnä kokemusasiantuntijoiden osaamista ja tietoa materiaalisuunnittelussa. - Kerää osallistujilta palautetta materiaaleista ja kehitä materiaalia palautteen perusteella. 	<ul style="list-style-type: none"> - Voit osallistaa kohde-ryhmää viestinnässä ja sen suunnittelussa. - Luo viestinnässä tilaa keskustelulle ja osallistu siihen myös itse. - Kerää osallistujilta viestinnästä materiaaleista ja kehitä sitä palautteen perusteella.

Suunnitteluperiaate	Mitä tarkoittaa?		
	Mediakasvatuskäytännöissä	Materiaalituotannossa	Viestinnässä
8. Huolehdi saavutettavuudesta ja esteettömyydestä.	<ul style="list-style-type: none"> - Pyri huomioimaan toiminnan aika ja paikka osallistujille helposti saavutettavaksi. - Huolehdi, että osallistujat pääsevät paikalle ja tila on esteetön. - Hyödynnä tarvittaessa oppimista sujuvoittavia apuvälineitä toiminnan tukena. - Hyödynnä erilaisia havainnollistamiskeinoja yhteisen ymmärryksen rakentamiseksi. - Mieti miten voit havainnollistaa omaa puhettasi, esim. käytä konkreettisia esimerkkejä. - Hyödynnä tarvittaessa tulkki- ja sanakirjapalveluita. - Ota huomioon myös sosiaalinen saavutettavuus. Pohdi esimerkiksi, miten edistää henkilön osallisuutta silloin, kun hän on jäämässä pois toiminnasta syrjinnän tai syrjinnän pelon vuoksi. - Järjestä tarvittaessa vähemmistöille suunnattuja omia ryhmiä. 	<ul style="list-style-type: none"> - Varmista, että mediakasvatusmateriaali on saavutettavaa ja esteetöntä. - Avaa keskeiset käsitteet. - Tarjoa materiaalia mahdollisuuksien mukaan eri kielillä sekä teksti- että ääniversioina. Muista tekstittää videot. - Selkokieli tai selkeä, yksinkertainen ja tiivis ilmaisu ja tekstin asettelu auttavat hahmottamaan materiaalia paremmin. - Hyödynnä materiaalia, joka herättää eri aisteja. - Panosta kuvitukseen. 	<ul style="list-style-type: none"> - Viesti selkeästi ja suunnitelmallisesti niin, että otat osallistujat huomioon. - Hyödynnä rohkeasti ja monipuolisesti viestinnän eri tapoja ja kanavia saavutettavuuden edistämiseksi. Viesti sekä digitaalisen että perinteisen median kautta. - Lisää kuviin niiden sisältöä kuvaavat vaihtoehtoiset tekstit. - Valitse viestinnän kieli saavutettavaksi. - Muista yhdenmukainen ilmaisu: käytä systemaattisesti samoja termejä ja valitse kuvat tekstin mukaan.
9. Luo turvallisempaa tilaa oppia ja toimia.	<ul style="list-style-type: none"> - Käy osallistujien kanssa läpi turvalliseen tilaan liittyvät periaatteet ja käytännöt. - Ota toiminnan lähtökohdaksi sukupuoli- ja normitietoinen lähestymistapa. - Huolehdi ikärajoista. - Käsittele osallistujien kanssa median eri alustoihin liittyviä ulkoisia riskitekijöitä, kuten verkon riskejä. - Käytä syrjimätöntä kieltä. 	<ul style="list-style-type: none"> - Tee turvallisen tilan periaatteet näkyviksi materiaaleissa. - Pidä huoli, että materiaalin sisältö on linjassa turvallisen tilan periaatteiden kanssa. - Käytä materiaalissa kohderyhmälle soveltuvaa kieltä ja kuvastoa, mutta ole totuudenmukainen – älä silottele turhaan. - Käytä syrjimätöntä kieltä. 	<ul style="list-style-type: none"> - Käytä syrjimätöntä kieltä - Lisää tietoisuutta turvallisen tilan periaatteista. - Rakenna omalla viestinnälläsi turvallisempaa mediakulttuuria. - Moderoi keskustelua eri viestintäkanavissa ja -foorumeissa avoimesti.

Suunnitteluperiaate	Mitä tarkoittaa?		
	Mediakasvatuskäytännöissä	Materiaalituotannossa	Viestinnässä
10. Ole valmis joustamaan tilanteen mukaan.	<ul style="list-style-type: none"> - Suunnittele toiminta jo lähtökohtaisesti joustavaksi. - Rakenna toiminta sellaiseksi, että siihen voi osallistua monella eri tavalla ja eri vaiheissa. - Hyödynnä erilaisia pedagogisia lähestymistapoja ja mediaa monipuolisesti. - Tartu rohkeasti toiminnassa esiin nouseviin tilanteisiin ja ole luova. 	<ul style="list-style-type: none"> - Tee materiaalit helposti saataville ja muokattavaksi tarpeen mukaan. - Suunnittele tehtävien tekeminen siten, että niihin on mahdollista lisätä selkeyttä ja että niitä voi karsia – tilanteen mukaan. 	<ul style="list-style-type: none"> - Ole valmis reagoimaan viestinnän keinoin ja olemaan vuorovaikutuksessa ihmisten kanssa.